

**UNIVERSITÉ NATIONALE ILIA METCHNIKOV D'ODESSA
AMBASSADE DE FRANCE EN UKRAINE
INSTITUT FRANÇAIS D'UKRAINE
AGENCE UNIVERSITAIRE DE LA FRANCOPHONIE**

Langues

Sciences

Pratiques

**Actes du 3e Colloque international
francophone en Ukraine**

Odessa, 3-4 octobre 2019

UNIVERSITÉ NATIONALE I. I. METCHNIKOV D'ODESSA
AMBASSADE DE FRANCE EN UKRAINE
INSTITUT FRANÇAIS D'UKRAINE
AGENCE UNIVERSITAIRE DE LA FRANCOPHONIE

"LANGUES, SCIENCES ET PRATIQUES"

Actes

du 3e Colloque international francophone en Ukraine

les 3 et 4 octobre 2019

ODESSA
2019

Actes
du 3e Colloque international francophone en Ukraine
"Langues, Sciences et Pratiques"

COMITE CONSULTATIF NATIONAL

Heorhii KRIUCHKOV, Université nationale Taras Chevtchenko de Kyiv
Valeriy SAI, Université nationale d'économie et de commerce de Kyiv
Svitlana KRYVOROUCHKO, Université nationale pédagogique Hryhoriy Skovoroda de Kharkiv, Ukraine
Vasyl OMEL'YANENKO, Université nationale d'économie de Kharkiv
Malvina MARINASHVILI, Université nationale Metchnikov d'Odessa
Natalya YAKOVYSHENA, Prydniprov's'ka Académie d'État de Génie civil et d'Architecture de Dnipro
Valentina HLADKA, Université national Yuriy Fedkovych de Tchernivtsi, Ukraine

COMITE SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL

Sergii ANDRIIEVSKYI, Université nationale Metchnikov d'Odessa, Ukraine
Anne-Marie BARANOWSKI, Université d'Angers, France
Vytautas BIKULČIUS, Université de Vilnius, Lituanie
Valentina BURBELO, Université nationale Taras Chevtchenko de Kyiv, Ukraine
Iraida CONDREA, Université d'Etat de Moldavie, Moldavie
Oleg CURBATOV, Université Paris 13 Sorbonne Paris Cité, France
Grzegorz CZERWINSKI, Université de Białystok, Pologne
Borys DIKAREV, Prydniprov's'ka Académie d'État de Génie civil et d'Architecture de Dnipro, Ukraine
Catherine ETCHEBEST, Université Paris Diderot, France
Didier GUÉVEL, Université Paris 13 Sorbonne Paris Cité, France
Olena KAGANOVSKA, Université nationale linguistique de Kyiv, Ukraine
Marianna KNIAZIAN, Université nationale Metchnikov d'Odessa, Ukraine
Olga KOSOVYCH, Université nationale pédagogique Volodymyr Hnatiuk de Ternopil, Ukraine
Heorhii KRIUCHKOV, Université nationale Taras Chevtchenko de Kyiv, Ukraine
Svitlana KRYVOROUCHKO, Université nationale pédagogique Hryhoriy Skovoroda de Kharkiv, Ukraine
Gheorghe LATES, Université "Dunarea de Jos" de Galati, Roumanie
Xavier LATOUR, Université de Nice Sophia Antipolis, France
Michèle LENOBLE-PINSON, Conseil international de la langue française, France
Erick LEROUX, Université Paris 13 Sorbonne Paris Cité, France
Mohammed MAHASSINE, Université de Marrakech, Maroc
Christine MARTINEZ, Université de Varsovie, Pologne
Tamara MISHENINA, Université nationale Metchnikov d'Odessa, Ukraine
Joanny MOULIN, Aix-Marseille Université, France
Albert ONDO OSSA, Université de Libreville, Gabon
Fabrice PEUTOT, Ambassade de France en Ukraine, Institut français d'Ukraine
Claire PILLOT-LOISEAU, Université Sorbonne Nouvelle - Paris 3, France
Mykhailo POPOVYCH, Université national Yuriy Fedkovych de Tchernivtsi, Ukraine

Laurent REVERSO, Université de Toulon-Var, France
Sylvain RIGOLLET, Ambassade de France en Ukraine, Institut français d'Ukraine
Eléna SAÏNA, Ambassade de France en Ukraine
Valerii SAÏ, Université nationale d'économie et de commerce de Kyiv, Ukraine
Ruslana SAVCHUK, Université nationale linguistique de Kyiv, Ukraine
Iryna SMOUCHTCHYNSKA, Université nationale Taras Chevtchenko de Kyiv, Ukraine
Doina SPITA, Université "Alexandru Ioan Cuza" Iasi, Roumanie
Olga STANISLAV, Université nationale de l'Europe d'Est Lessia Oukraïнка, Ukraine
Oleksandre TCHEREDNYTCHENKO, Université nationale Taras Chevtchenko de Kyiv, Ukraine
Gérard TEBOUL, Université Paris 12 Val-de-Marne, France
Roxana TURCANU-TOLOMEY, Agence Universitaire de la Francophonie
Emilie VOITENKO, Ambassade de France en Ukraine, Institut français d'Ukraine
Zoïa VOITENKO, Université nationale Taras Chevtchenko de Kyiv, Ukraine

Rédaction et révision linguistique: Blandine Autin, Institut Français d'Ukraine

Les organisateurs du Colloque n'entendent donner aucune approbation ni improbation aux opinions émises dans les communications présentées. Ces opinions doivent être considérées comme propres à leurs auteurs.

ISBN 978-966-916-907-5

© Université nationale I. I. Metchnikov d'Odessa, 2019
© Ambassade de France en Ukraine, 2019
© Institut Français d'Ukraine, 2019
© Agence universitaire de la Francophonie, 2019

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА

ПОСОЛЬСТВО ФРАНЦІЇ В УКРАЇНІ
ФРАНЦУЗЬКИЙ ІНСТИТУТ В УКРАЇНІ
УНІВЕРСИТЕТСЬКА АГЕНЦІЯ ФРАНКОФОНІЇ

"МОВИ, НАУКИ ТА ПРАКТИКИ"

Матеріали

Третьої міжнародної франкофонної конференції в Україні

3-4 жовтня 2019 року

ОДЕСА
2019

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНСУЛЬТАТИВНИЙ КОМІТЕТ

Георгій КРЮЧКОВ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Валерій САЙ, Київський національний торговельно-економічний університет
Світлана КРИВОРУЧКО, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Василь ОМЕЛЬЯНЕНКО, Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця
Мальвіна МАРІНАШВІЛІ, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Наталя ЯКОВИШЕНА, Придніпровська державна академія архітектури та будівництва
Валентина ГЛАДКА, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ КОМІТЕТ

Сергій АНДРІЄВСЬКИЙ, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна
Анн-Марі БАРАНОВСЬКІ, Університет Анже, Франція
Вітаутас БІКУЛЬЧЮС, Вільнюський університет, Литва
Валентина БУРБЕЛО, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
Емілі ВОЙТЕНКО, Посольство Франції в Україні, Французький Інститут в Україні
Зоя ВОЙТЕНКО, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
Дід'є ГЕВЕЛЬ, Університет Париж 13 Сорбонна Париж Сіте, Франція
Борис ДІКАРЕВ, Придніпровська державна академія архітектури та будівництва, Україна
Катрін ЕЧБЕСТ, Університет Париж Дідро, Франція
Олена КАГАНОВСЬКА, Київський національний лінгвістичний університет, Україна
Маріанна КНЯЗЯН, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна
Іраїда КОНДРЯ, Державний університет Молдови, Молдова
Ольга КОСОВИЧ, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна
Світлана КРИВОРУЧКО, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна
Георгій КРЮЧКОВ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
Олег КУРБАТОВ, Університет Париж 13 Сорбонна Париж Сіте, Франція
Георге ЛАТЕШ, Університет "Dunarea de Jos" м. Галац, Румунія
Ксав'є ЛАТУР, Університет Ніцци Софія-Антиполіс, Франція
Мішель ЛЕНОБЛЬ-ПЕНСОН, Міжнародна рада з питань французької мови, Франція
Ерік ЛЕРУ, Університет Париж 13 Сорбонна Париж Сіте, Франція
Мохамед МААСІН, Університет Каді-Айад, Марокко
Крістін МАРТІНЕЗ, Варшавський Університет, Польща
Тамара МІШЕНІНА, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна
Жоанні МУЛЕН, Університет Екс-Марсель, Франція
Альбер ОНДО ОССА, Університет Лібревілю, Габон
Фабріс ПЕТО, Посольство Франції в Україні, Французький Інститут в Україні
Клер ПІЙО-ЛУАЗО, Університет Париж 3 Нова Сорбонна, Франція

Михайло ПОПОВИЧ, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна
Лоран РЕВЕРСО, Університет Тулон-Вар, Франція
Сильвен РІГОЛЛЕ, Посольство Франції в Україні, Французький Інститут в Україні
Руслана САВЧУК, Київський національний лінгвістичний університет, Україна
Олена САІНА, Посольство Франції в Україні
Валерій САЙ, Київський національний торговельно-економічний університет, Україна
Ірина СМУЩИНСЬКА, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
Доіна СПІТА, Ясський університет імені А. Й. Кузи, Румунія
Ольга СТАНІСЛАВ, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна
Жерар ТЕБУ, Університет Париж 12 Валь-де-Марн, Франція
Роксана ТУРКАНУ-ТОЛОМЕ, Університетська Агенція Франкофонії
Гжегож ЧЕРВІНСЬКІ, Університет в Білостоці, Польща
Олександр ЧЕРЕДНИЧЕНКО, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Третя міжнародна франкофонна конференція в Україні "Мови, Науки та
Т66 Практики": Тези доповідей, Одеса, 3-4 жовтня 2019. Херсон: Видавничий дім
"Гельветика", 2019. 261 с.

У конференції взяли участь понад 200 науковців та викладачів різних профілів діяльності, які представили понад 20 країн світу: Алжир, Бельгію, Білорусь, Буркіна Фасо, Вірменію, Грецію, Єгипет, Конго, Кот-д'Івуар, Ліван, Литву, Мадагаскар, Марокко, Молдову, Польщу, Сенегал, Туніс, Туреччину, Францію, Україну, Чехію, Чорногорію. Матеріали конференції висвітлюють різноманітні аспекти лінгвістики; перекладознавства; методики викладання французької мови; літературознавства; юридичних, політичних, соціальних, економічних наук; астрономії; біології; хімії; медицини.

Редактор-коректор: Бландін Отен, Французький Інститут в Україні

Відповідальна за випуск: М. Д. Марінашвілі, канд. філол. наук, доцент

ISBN 978-966-916-907-5

© Одеський національний університет імені
І. І. Мечникова, 2019
© Посольство Франції в Україні, 2019
© Французький Інститут в Україні, 2019
© Університетська Агенція Франкофонії, 2019

І. М. Коваль

Ректор Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова,
доктор політичних наук, професор

Шановні колеги!

Третій рік поспіль в Україні проводиться міжнародна франкофонна конференція, учасників якої цього року щиро вітає Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.

Для міста Одеса французька мова та культура є не зовсім іноземною. Серед перших губернаторів міста пам'ятаємо визначного представника Франції, герцога де Рішельє, що на початку XIX сторіччя заклав основи розумного врядування. Зокрема й Одеський університет імені І. І. Мечникова постав з Рішельєвського ліцею, приватного навчального закладу, першим директором якого був французький абат Шарль Ніколь, а першим періодом функціонування – французький період, коли французька була мовою навчання.

Сьогодні французька мова присутня в освітньому та науковому житті нашого університету: французьку вивчають майже 500 студентів, успішно продовжується співробітництво з посольством Франції в Україні, з Університетською Агенцією Франкофонії та різними галузевими партнерами, французькою мовою проводяться семінари для науково-викладацьких кадрів та майстер-класи для викладачів та студентства.

В Україні, яка продовжує стверджуватися як повноцінний член світової спільноти, франкофонна наукова конференція є чудовим майданчиком для зустрічей на міжнародному рівні, оскільки дозволяє здійснювати обмін досвідом викладачам та науковцям, а також планувати подальші наукові та освітні проекти.

З іншого боку, такий науковий форум надає можливість стверджувати міжнародний статус французької мови, яка заявляє про себе не тільки як про мову культури, але також є мовою науки та освіти на світовому рівні. Французька мова – це не тільки погляд на світ очима тисячолітньої цивілізації, але й важливий канал комунікації з представниками 850 закладів вищої освіти світу. Саме ця ідея є основою функціонування потужної асоціації франкомовних університетів (УАФ), членом якої на сьогодні є 10 українських вишів, серед яких і Одеський національний університет, який радий гостинно прийняти франкомовних науковців з 20 країн світу у нашому місті.

Бажаємо учасникам та гостям конференції нових успіхів та досягнень.

Igor M. Koval

Recteur de l'Université nationale
I. I. Metchnikov d'Odessa,
docteur d'Etat en sciences politiques,
professeur titulaire

Chères collègues, Chers collègues,

L'Université nationale Ilia Metchnikov d'Odessa souhaite la bienvenue aux participants du Colloque international francophone « Langues, Sciences et Pratiques » organisé une troisième fois en Ukraine.

Rares sont ceux qui ne savent pas que pour la ville d'Odessa le français n'est pas tout à fait étranger. Parmi les premiers administrateurs de la ville on se souvient de cet illustre Français, duc de Richelieu, qui au début du XIXe siècle avait mis les bases de la bonne gouvernance. L'Université Ilia Metchnikov elle même a été créée sur le socle d'un établissement de formation privé, lycée Richelieu, dont le premier directeur était Charles Nicole, un abbé français, et la première période de fonctionnement était celle où le français était la langue d'école.

Aujourd'hui la langue française prend position au sein de l'Université au niveau de la formation et de la recherche : quelques 500 étudiants qui l'apprennent, des séminaires et des ateliers pour les enseignants ainsi que les stages de formation dédiés aux professeurs et aux étudiants qui s'y tiennent. N'oublions pas la coopération avec l'Ambassade de France en Ukraine et autres acteurs opérant dans le domaine de formation et de diffusion des cultures dont l'antenne de Chisinau de l'Agence Universitaire de la Francophonie.

Pour l'Ukraine, qui tend à se positionner en partenaire international à part entière, cet événement se présente comme un extraordinaire terrain de rencontre entre les enseignants et chercheurs, permettant de réaliser des échanges d'expérience, de concevoir des projets de formation et d'investigation pour l'avenir.

Aussi, l'ambition de ce colloque annuel est celle de montrer que le français est non seulement une langue de culture, mais aussi celle de l'éducation et de la recherche à l'échelle mondiale. Cette année les représentants de la communauté scientifique venant de 20 pays du monde optent pour le français comme langue véhiculaire qui permet aux autres cultures, y compris ukrainienne, de s'ouvrir au monde et de découvrir l'autrui. D'ailleurs, c'est ce principe qui est la clé de voûte du fonctionnement de l'Agence universitaire de la Francophonie, association internationale regroupant les 850 établissements de formation et de recherche francophones du monde. L'Université nationale Ilia Metchnikov et une dizaine d'universités ukrainiennes en font partie.

Nous souhaitons aux invités et aux participants du Colloque de bien profiter de cette occasion de rencontre et d'échange.

Etienne de Poncins

Ambassadeur de France en Ukraine

Chers participants,

Quelques semaines après avoir pris mes fonctions, c'est un honneur pour moi de participer à la 3ème édition du Colloque international francophone en Ukraine " Langues, Sciences et Pratiques ". Après l'Université Taras Chevtchenko à Kiev en 2017, puis l'Académie de génie civil et d'architecture de Dnipro en 2018 c'est au tour de l'Université Metchnikov d'Odessa d'accueillir cette manifestation qui s'installe progressivement comme un rendez-vous important de la francophonie universitaire en Europe de l'Est. Je tiens à remercier le Recteur de l'Université et son équipe de professeurs du département de langue française pour son organisation, et me féliciter du partenariat avec l'Agence universitaire de la francophonie.

La France et la langue française sont présentes de longue date à Odessa, notamment à travers la figure du Duc de Richelieu, premier gouverneur de la ville. D'autres aspects moins connus pourtant ont permis d'étoffer au fil des siècles les liens entre l'Ukraine et la France : l'architecture notamment. Pour vous en rendre compte, je vous invite à vous promener dans les rues d'Odessa à la recherche d'" Un air de France ". Cette balade architecturale a été créée lors du Printemps français 2019 par l'association " Les Odéssites ensemble " avec le soutien de l'Ambassade de France. Port ouvert sur le monde, Odessa s'est naturellement tournée vers Marseille pour mettre en place un jumelage riche en projets culturels. Odessa est donc, dans le cadre de la relation franco-ukrainienne, une étape logique de l'itinérance du Colloque international francophone " Langues, Sciences et Pratiques ".

Bien que ce colloque soit encore jeune, il réussit d'ores et déjà le pari du nombre : conçu pour faciliter les échanges entre chercheurs francophones, et visant à promouvoir et développer la publication scientifique en langue française, il attire, année après année, toujours plus de participants d'un nombre croissant de pays (118 propositions de communication en 2017, 151 en 2018, 187 en 2019).

Je ne peux que me féliciter de l'existence de cette plateforme de rencontre pluridisciplinaire qui permet l'expression scientifique francophone la plus large possible et présenter tous mes vœux de succès aux organisateurs et participants de ce colloque.

Mohamed Ketata

Directeur régional de l'AUF pour
l'Europe centrale et orientale

Roxana Turcanu-Tolomey

Responsable AUF
République de Moldova
et et Ukraine

Chèr(e)s partenaires, Chèr(e)s participant(e)s,

La Direction régionale Europe centrale et orientale de l'Agence universitaire de la Francophonie (AUF) soutient avec enthousiasme le Colloque international Francophone d'Ukraine " Langues, sciences et pratiques ". Arrivé à sa troisième édition, ce colloque fédérateur regarde en même temps avec confiance vers l'avenir. L'originalité et les thématiques abordées par cette manifestation scientifique, son ouverture à un public international académique et professionnel permet de réunir des intervenants issus de toute la région pour débattre des grands sujets de l'enseignement supérieur et la recherche francophone.

Nous aimerions exprimer nos félicitations et adresser des remerciements tout particuliers à l'équipe de l'université organisatrice, Université Ilya Metchnikov d'Odessa (Ukraine), membre acteur incontournable de la francophonie universitaire en Europe centrale et orientale.

Le partenariat de l'AUF avec l'Ambassade de France à Kyiv, en appui aux universités organisatrices, est donc apparu naturellement, car toute cette interdisciplinarité, le rôle de l'université comme acteur du développement, la qualité dans l'enseignement supérieur et la recherche, les partenariats avec des multiples dimensions, la valorisation de la production scientifique des universités, se trouvent au cœur de la stratégie de l'Agence pour la période 2017-2021.

Par l'appui apporté à ce colloque, l'AUF se propose d'accompagner les établissements d'enseignement supérieur de la région face aux défis qu'ils rencontrent et à contribuer à ce qu'ils trouvent ensemble les réponses cohérentes et des solutions durables.

Cette troisième édition du colloque " Langues, Sciences et Pratiques ", lieu d'échanges et de réflexions, pourra contribuer, sans doute, à la structuration et au développement de la recherche des établissements participants de la région et favoriser ainsi la consolidation des collaborations et des partenariats.

La publication des actes du colloque que l'AUF soutient permettra d'encourager la diffusion des productions scientifiques en langue française, valorisant ainsi les chercheurs francophones de la région. Par ces colloques, par ces publications, par la recherche et l'innovation francophone, les universités membres de l'AUF en Europe centrale et orientale apportent chacune leur contribution à la création d'un nouvel espace universitaire francophone, riche dans sa diversité et solide par ses collaborations.